

Tarptautiniai ir regioniniai standartai, taikomi pažeidžiamumui

Tarptautiniai standartai

1951 m. **Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“** neįtvirtina nuostatų, susijusių su prieglobsčio prašytojo pažeidžiamumu.

Nuostatų, susijusių su pažeidžiamumu, galima rasti **JTVPK tarptautinės apsaugos gairėse**, o būtent: 2009 m. rugsėjo 22 d. Tarptautinės apsaugos gairėse: vaikų prašymai suteikti prieglobstį pagal 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir F skirsnį ir (arba) 1967 str. Protokolą dėl pabėgėlių statuso; 2006 m. balandžio 7 d. Tarptautinės apsaugos gairėse: 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnio A skirsnio 2 punkto ir (arba) 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso taikymas prekybos žmonėmis aukoms ir asmenims, galintiems tapti prekybos žmonėmis aukomis; 2002 m. gegužės 7 d. Tarptautinės apsaugos gairės: persekiojimas lyties pagrindu pagal 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso; 2012 m. spalio 12 d. Tarptautinės apsaugos gairės: prašymai suteikti prieglobstį seksualinės orientacijos ir/ar lytinės tapatybės pagrindu pagal 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnio A skirsnio 2 punktą ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso.

Kaip nurodoma ES prieglobsčio direktyvų preambulėse, taikydamos ES direktyvas valstybės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų pagal **1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją**.

ES standartai

Valstybės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų ne tik pagal 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, bet atitinkamai pagal **Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją** ir **Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją**.

Pagrindines nuostatas dėl prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumo ES teisėje įtvirtina **Priėmimo sąlygų**¹ ir **Prieglobsčio procedūrų direktyvos**². Kai kurios nuostatos numatytos ir **Dublino reglamente**³ bei **Kvalifikavimo direktyvoje**⁴. Toliau pateikiama pagrindinių ES teisės nuostatų, susijusių su pažeidžiamais prieglobsčio prašytojais, apžvalga.

Priėmimo sąlygų direktyva

Direktyvos preambulėje įtvirtintas **prioritetas** specialių poreikių turinčių asmenų priėmimui ir užtikrinimui, kad toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas specialiems priėmimo poreikiams patenkinti (preambulės 14 p.). Taip pat akcentuojami vaiko interesai (preambulės 9 p., 22 p.) ir šeimos vienovė (preambulės 9 p., 12 str., 18 str. 2 d.). 21 str. įtvirtintas bendras principas – atsižvelgti į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, **nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, žmonių su negalia, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečius vaikus turinčių vienišų tėvų, prekybos žmonėmis aukų, sunkiai sergančių, psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat asmenų, kurie patyrė kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų**, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši Direktyva. Direktyvos 2 str. k p. **specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas** apibrėžiamas kaip pažeidžiamas asmuo pagal 21 str, kuriam reikia specialių garantijų, kad galėtų pasinaudoti teisėmis ir laikytis įpareigojimų, numatytų šioje Direktyvoje. Direktyvoje išskiriamas atskiras IV skyrius, kuris reglamentuoja pažeidžiamų asmenų padėtį.

Direktyva reguliuojama:

- 1) pažeidžiamų asmenų specialių poreikių vertinimas;
- 2) pažeidžiamų asmenų padėtis sulaikymo atveju;
- 3) materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros reikalavimai;
- 4) atskirų pažeidžiamų grupių padėtis.

¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija).

² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013 m. birželio 26 d. 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija).

³ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija).

⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2011 gruodžio 13 d. direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiams apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija).

Pažeidžiamų asmenų specialių poreikių vertinimas. Vertinimui Direktyvos 22 str. keliami reikalavimai:

- 1) vertinama, **ar prašytojas turi poreikių** ir nurodomas tokių poreikių **pobūdis**;
- 2) vertinimas turi būti pradedamas **per pagrįstą laikotarpį** nuo prieglobsčio prašymo pateikimo, tačiau specialūs priėmimo poreikiai gali išaiškėti ir **vėlesniu** prieglobsčio procedūros etapu;
- 3) turi būti atsižvelgiama į specialius priėmimo poreikius **per visą prieglobsčio procedūrą** ir tinkamai stebima jų padėtis;
- 4) vertinimas atliekamas nebūtinai administracinės procedūros forma;
- 5) nedaroma poveikio prieglobsčio prašymo vertinimui.

Pažeidžiamų asmenų padėtis sulaikymo atveju. Direktyva reglamentuoja specifinę pažeidžiamų prieglobsčio prašytojų padėtį sulaikymo atveju (11 str.). Sulaikymo atveju, jei jis taikomas, prieglobsčio prašytojų **sveikatai**, įskaitant **psichinę sveikatą**, nacionalinės valdžios institucijos turi skirti **išskirtinį dėmesį**, užtikrinti **nuolatinę stebėseną** ir tinkamą paramą, atsižvelgiant į jų ypatingą padėtį. Direktyva įtvirtina valstybių narių pareigas užtikrinti, kad: a) sulaikytos šeimos būtų apgyvendintos **atskirai**, užtikrinant reikiamą privatumą; b) moteriškos lyties prašytojos būtų apgyvendintos **atskirai** nuo vyriškos lyties prašytojų, išskyrus atvejus, jei pastarieji yra šeimos nariai ir visi susiję asmenys su tuo sutinka (išimtys gali būti taikomos naudojimosi bendromis pramogoms ar socialinei veiklai, taip pat maisto ruošimui skirtų patalpų atveju).

Atskirai reglamentuojamas **nepilnamečių sulaikymas**, kuris įmanomas tik **kraštutiniu atveju** (išimtinėmis aplinkybėmis) bei nustačius, kad **negalima** veiksmingai **taikyti** kitų švelnesnių alternatyvių priemonių. Sulaikymo metu turi būti rūpinamasi nepilnamečio interesais, sudaromos sąlygos užsiimti **laisvalaikio veikla**, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas. Jie niekuomet **neturi būti laikomi įkalinimo įstaigose** ir kiek tai įmanoma, apgyvendinami įstaigose, kurių darbuotojai ir patalpos yra tinkami, atsižvelgiant į jų amžiaus asmenų poreikius, taip pat jie turi būti apgyvendinti **atskirai nuo suaugusių asmenų**. Sulaikymas turi trukti **trumpiausią laikotarpį** ir turi būti dedamos visos pastangos, kad sulaikyti nepilnamečiai būtų kuo greičiau paleisti ir apgyvendinti nepilnamečiams tinkamuose būstuose.

Nelydimi nepilnamečiai sulaikomi tik **išimtinėmis aplinkybėmis**. Dedamos visos pastangos, kad sulaikyti nelydimi nepilnamečiai būtų **kuo greičiau paleisti**. Nelydimi nepilnamečiai niekuomet **nelaikomi įkalinimo įstaigose**. Kiek tai įmanoma, nelydimi nepilnamečiai apgyvendinami įstaigose, kurių darbuotojai ir patalpos yra tinkami, atsižvelgiant į jų amžiaus asmenų poreikius. Jeigu sulaikomi nelydimi nepilnamečiai, valstybės narės užtikrina, kad jie būtų apgyvendinti **atskirai nuo suaugusių asmenų**.

Paliekama galimybė valstybėms **nukrypti nuo įsipareigojimų** sudaryti sąlygas nepilnamečio laisvalaikio veiklai, šeimų apgyvendinimui atskirai ir moterų apgyvendinimui atskirai nuo vyrų, tinkamai pagrįstais atvejais, kai prašytojas **sulaikomas sienos perėjimo punkte** arba **tranzito zonoje**. Toks įsipareigojimų nesilaikymas galimas tik kuo **trumpesniu laikotarpiu**.

Materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros reikalavimai. Direktyva nustato bendras taisykles dėl pažeidžiamiesiems asmenims teikiamų materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros (17 str.). Nustatoma pareiga materialinėmis priėmimo sąlygomis garantuoti **tinkamą gyvenimo lygį**, kuris užtikrintų **pragyvenimą** ir apsaugotų jų **fizinę bei psichinę sveikatą**, įskaitant ir kai šie asmenys yra sulaikyti. Nustatydamą materialines priėmimo sąlygas, valstybė privalo (18 str.) atsižvelgti į **amžiaus ir lyties aspektus**, taip pat į **pažeidžiamų asmenų padėtį** apgyvendinimo centruose bei apgyvendinti, kiek tai įmanoma, išlaikomus suaugusius asmenis kartu su artimais suaugusiais giminaičiais, kurie jau yra valstybėje ir kurie pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką yra už juos atsakingi.

Kuomet atliekamas **specialių poreikių įvertinimas** arba paprastai **turimos apgyvendinimo galimybės yra laikinai išnaudotos**, gali būti ypatinga tvarka kuo **trumpesniau laikotarpiui** materialinėms priėmimo sąlygoms nustatyti kitokie reikalavimai.

Sveikatos priežiūros srityje nustatoma pareiga suteikti reikalingą sveikatos priežiūrą, į kurią įeina bent jau **pirmoji medicinos pagalba** ir **būtiniausias gydymas ligų ir rimtų psichinių sutrikimų** atveju, taip pat pareiga suteikti **būtiną medicinos** ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą **psichinės sveikatos priežiūrą** (19 str.).

Atskirų pažeidžiamų asmenų grupių padėtis. Atskirai Direktyvoje išskiriamos kai kurios pažeidžiamų asmenų grupės:

1. nepilnamečiai (23 str.)
2. nelydimi nepilnamečiai (24 str.)
3. kankinimų ir smurto aukos (25 str.)

Dirbant su **nepilnamečiais** valstybės įpareigojamos atsižvelgti į vaiko interesus, užtikrinti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniams, protiniams, dvasiniams, moraliniams ir socialiniams vystymuisi; užtikrinti **galimybę laisvalaikiui**, įskaitant **veiklą gryname ore; reabilitacines paslaugas** prievartą patyrusiems, buvusiems be priežiūros, išnaudotiems, kankintiems nepilnamečiams ir su kuriais buvo žiauriai, nežmoniška ir žeminančiai elgiamasi arba kurie yra nukentėję karinių konfliktų metu, jiems taip pat turi būti teikiama reikiama **psichinės sveikatos priežiūra** ir prireikus suteikta kvalifikuota **psichologinė pagalba**. Keliami reikalavimai dėl apgyvendinimo su tėvais, broliais, seserimis arba su už juos atsakingu suaugusiu asmeniu.

Vertindamos **vaiko interesus**, valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksniai:

- a) šeimos susijungimo galimybes;
- b) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, ypač – į nepilnamečio patirtį;
- c) saugumo ir apsaugos aspektus, ypač jei nepilnamečiui kyla grėsmė, kad nepilnametis yra arba gali tapti prekybos žmonėmis auka;
- d) nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą

Nelydimų nepilnamečių atveju turi būti skiriamas **atstovas**, kuris atstovautų ir padėtų jiems pasinaudoti teisėmis ir vykdyti pareigas, apie atstovo paskyrimą nepilnametis turi būti **nedelsiant informuojamas**, institucijos turi reguliariai **vertinti**, ar suteiktas reikiamas atstovavimas. Nelydimų nepilnamečių gyvenamoji vieta keičiama **kuo rečiau**, kuo skubiau **ieškoma jo šeimos narių**.

Direktyvos 16 str. numatytos nuostatos, susijusios su nepilnamečių **švietimu**. Valstybės narės nepilnamečiams vaikams suteikia galimybę naudotis švietimo sistema panašiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams iki tol, kol jiems arba jų tėvams bus realiai pritaikyta išsiuntimo priemonė. Toks mokymas gali būti vykdomas apgyvendinimo centruose. Galimybė naudotis švietimo sistema suteikiama **ne vėliau kaip per tris mėnesius** nuo pateikto tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos. Nepilnamečiams organizuojami **parengiamieji kursai**, įskaitant kalbų kursus, jei tai būtina siekiant palengvinti jų naudojimąsi švietimo sistema ir dalyvavimą joje.

Kankinimų ir smurto aukų atveju nustatoma pareiga teikti reikiamą **pagalbą** dėl padarytos žalos (**medicininis ir psichologinis gydymas arba priežiūra**), specialistai, dirbantys su šiais asmenimis turi būti tinkamai apmokyti.

Prieglobsčio procedūrų direktyva

Prieglobsčio procedūrų direktyva įtvirtina papildomas garantijas pažeidžiamiesiems asmenims, kurių tikslas – padėti dalyvauti prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procese ir gauti apsaugą. Direktyvos 2 str. d p. **prašytojas, kuriam reikia specialių procesinių garantijų** apibrėžiamas kaip prašytojas, kurio galimybės naudotis teisėmis ir vykdyti pareigas, numatytas šioje Direktyvoje, yra ribotos dėl asmeninių aplinkybių.

Direktyvos preambulėje įtvirtintos esminės gairės procedūroms, susijusioms su pažeidžiamais prieglobsčio prašytojais. Kai kuriems prašytojams gali reikėti specialių procesinių garantijų, *inter alia*, dėl jų amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, lytinės tapatybės, neįgalumo, sunkios ligos, psichikos sutrikimų arba kankinimo, žaginimo ar kitokio rimto pobūdžio psichologinio, fizinio ar

seksualinio smurto pasekmių. Valstybės narės turėtų stengtis, kad **prieš priimant pirmosios instancijos sprendimą** būtų nustatyti prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų. Tiems prašytojams turėtų būti suteikta **tinkama parama**, be kita ko, skirta **pakankamai laiko**, kad jiems būtų **sudarytos sąlygos**, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti (preambulės 29 p.). Kai prašytojui, kuriam reikia specialių procesinių garantijų, negali būti suteikta tinkama parama pagal paspartintą ar pasienio procedūrą, tokiam prašytojui tos procedūros turėtų būti netaikomos (preambulės 30 p.). Direktyva numato pareigą prieglobsčio procedūrose vadovautis lyčių lygybės ir atsižvelgimo į lyties aspektą, vaiko interesų principais (preambulės 31, 33 p.).

Direktyva reguliuojama:

- 1) specialių poreikių nustatymas;
- 2) pasienio ir paspartintų procedūrų netaikymas;
- 3) pirmenybės procedūros taikymas;
- 4) garantijos procedūros metu.

Specialių poreikių nustatymas. Direktyva įtvirtina pareigą per pagrįstą laikotarpį po prašymo pateikimo **įvertinti**, ar prašytojui reikia specialių procesinių garantijų. Šis vertinimas gali būti specialiųjų poreikių vertinimo pagal Priėmimo sąlygų direktyvą, dalis (24 str. 1-2 d.). Nustačius tokius poreikius būtina tokiems prašytojams teikti **tinkamą paramą** per visą procedūros laikotarpį (24 str. 3 d.). Turi būti atsižvelgiama ir į poreikius, kurie paaiškėja tik **vėlesniame** procedūros etape (24 str. 4 d.). Apklausas atliekantys pareigūnai turi **gebėti atpažinti** traumos ir kitų aplinkybių, kurios gali neigiamai atsiliepti prašytojų galimybei būti apklausiamais, požymius (4 str. 3 d.).

Pasienio ir paspartintų procedūrų netaikymas. Tais atvejais, kai tinkama parama prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, negali būti suteikta, **neturėtų būti taikomos** paspartintos ar pasienio procedūros (preambulės 30 p., 24 str. 3 d.). Jei jos pradėtos taikyti ir paaiškėja specialių garantijų poreikis, tuomet jas baigiama taikyti.

Paspartintos ar pasienio procedūros **nelydimam nepilnamečiui** gali būti taikomos tik jei jis atvykęs iš saugios kilmės valstybės, pateikė paskesnę prieglobsčio prašymą, kuris yra nepriimtinas arba dėl svarbių priežasčių gali būti laikomas pavojingu valstybės narės nacionaliniam saugumui ar viešajai tvarkai, arba dėl šių priežasčių jau buvo priverstinai išsiųstas (25 str. 6 d.). Nelydimam nepilnamečiui gali būti taikomos paspartintos ir pasienio procedūros **kartu su sulaikymu** tik esant aukščiau paminėtomis aplinkybėms arba jis yra atvykęs iš saugios trečiosios valstybės, klaidino institucijas pateikdamas suklastotus dokumentus; arba iš nesąžiningų paskatų sunaikino ar išmetė tapatybės ar kelionės dokumentą, kuris būtų padėjęs

nustatyti jo tapatybę ar pilietybę. Nepilnamečio prieglobsčio prašytojo prašymas gali būti laikomas **nepriimtinu**, jei jis atvyko iš trečiosios saugios valstybės ir tai atitinka nepilnamečio interesus. Jiems taip pat gali būti **netaikomos teisinės pagalbos garantijos**, jei nepilnamečio atstovas pagal nacionalinę teisę turi teisinę kvalifikaciją.

Pirmenybės procedūros taikymas. Prieglobsčio procedūrų direktyva numato galimybę taikyti pirmenybės procedūrą **pažeidžiamiems prieglobsčio prašytojams**, taip pat jei reikia specialių procedūrinių garantijų (pirmiausia nelydimiems nepilnamečiams) (31 str. 7 d.).

Garantijos procedūros metu. Direktyva numato garantijas asmeninio pokalbio metu, kad asmuo galėtų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis:

- 1) turi būti užtikrinta, kad pokalbį vykdančio asmuo būtų **kompetentingas**, pokalbis atliekamas vaikams tinkamu būdu (15 str. 3 d.).
- 2) asmeninio pokalbio dėl prašymo esmės **gali nebūti**, kai sprendžiančioji institucija mano, kad prašytojas nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis dėl ilgalaikių nuo jo nepriklausančių aplinkybių. Jeigu kyla abejonių, sprendžiančioji institucija **konsultuojasi su medicinos specialistu**, kad nustatytų, ar prašytojo būklė, dėl kurios jis nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis, yra laikina, ar ilgalaikio pobūdžio (14 str. 2 d.).
- 3) kai įmanoma, užtikrinama, kad pokalbį su prašytoju vykdytų **tos pačios lyties asmuo**, jeigu prašytojas to pageidauja, išskyrus atvejus, kai sprendžiančioji institucija turi pagrindo manyti, kad toks prašymas pateikiamas dėl priešasčių, nesusijusių su tuo, kad prašytojui kyla sunkumų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis (15 str. b p);
- 4) kai įmanoma, valstybės narės užtikrina **tos pačios lyties vertėjo** žodžiu paslaugas, jeigu prašytojas to pageidauja, išskyrus atvejus, kai sprendžiančioji institucija turi pagrindo manyti, kad toks prašymas pateikiamas dėl priešasčių, nesusijusių su tuo, kad prašytojui kyla sunkumų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis (15 str. c p.);
- 5) užtikrina, kad pokalbiai su nepilnamečiais būtų atliekami **vaikams tinkamu būdu** (15 str. e p.);
- 6) kai sprendžiančioji institucija mano, kad to reikia vertinant tarptautinės apsaugos prašymą, pasirūpinama jo **medicininio patikrinimu** dėl praeityje patirto persekiojimo ar didelės žalos požymių. Tai, kad prašytojas atsisakė atlikti tokį medicininį patikrinimą, netrukdo sprendžiančiajai institucijai priimti sprendimo dėl tarptautinės apsaugos prašymo;
- 7) Kai medicininiai patikrinimai neatliekami, valstybės narės informuoja prašytojus, kad jie gali **savo iniciatyva ir lėšomis** pasirūpinti medicininio patikrinimu, siekiant nustatyti praeityje patirto persekiojimo ar didelės žalos požymius.

Direktyvoje numatomos **specialios garantijos nelydimiems nepilnamečiams** (25 str.), kurios apima:

- 1) **atstovo paskyrimą** ir **nedelsiant pranešimą** nepilnamečiui apie tokį paskyrimą; tai gali būti tas pats atstovas, kuris paskirtas pagal Priėmimo sąlygų direktyvą; atstovas gali būti neskiriamas jei nepilnametis greičiausiai sulauks 18 metų anksčiau nei bus priimtas pirmosios instancijos sprendimas;
- 2) galimybę atstovui pranešti nelydimam nepilnamečiui apie **asmeninio pokalbio reikšmę** ir **galimas pasekmes** ir tam tikrais atvejais paaiškinti, kaip pasirengti tokiam asmeniniam pokalbiui;
- 3) galimybę atstovui **dalyvauti pokalbyje** ir užduoti klausimus ar teikti pastabas, neperžengiant pokalbį vykdančio asmens nustatytų ribų;
- 4) užtikrinimą, kad pokalbį vykdytų ir sprendimą dėl prieglobsčio prašymo parengtų asmuo, turintis **reikalingų žinių apie specialius nepilnamečių poreikius**;
- 5) nemokamą teisinę ir procesinę informaciją.

Nepilnamečiams gali būti skirtas **medicininis patikrinimas dėl amžiaus**, jei iškyla abejonių (25 str. 5 d.). Nelydimas nepilnametis **tinkama kalba** turi būti apie tai informuojamas prieš nagrinėjant prieglobsčio prašymą, **išaiškinant patikrinimo būdus, pasekmes** tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimui, taip pat apie **pasekmes**, jeigu nelydimas nepilnametis atsisakytų atlikti medicininį patikrinimą, nelydimas nepilnametis ir (arba) jo atstovas turi išreikšti **sutikimą** dėl medicininio patikrinimo atlikimo. Medicininis patikrinimas atliekamas visapusiškai gerbiant asmens orumą, pasirenkant mažiausiai invazinius tyrimus, ir jį atlieka kvalifikuoti medicinos specialistai, užtikrinant, kiek tai įmanoma, patikimą rezultatą. Jei nepilnametis **atsisako** atlikti tokį patikrinimą, toks atsisakymas pats savaime negali būti pagrindas atmesti prašymą. Tai, kad nelydimas nepilnametis atsisakė atlikti medicininį patikrinimą, **netrukdo** sprendžiančiajai institucijai priimti sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo.

Dublino reglamentas

Dublino reglamento preambulėje įtvirtinti tokie esminiai principai, susiję su prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumu:

- 1) vadovavimasis vaiko interesais (preambulės 13 p.);
- 2) nelydimiems nepilnamečiams dėl ypatingo jų pažeidžiamumo turėtų būti nustatytos specialios procedūrinės garantijos (preambulės 13 p.);
- 3) šeimos vientisumo principas (preambulės 14, 15 p.);
- 4) priklausomumo santykiai turi tapti privalomu atsakomybės kriterijumi (preambulės 16 p.);

- 5) galimybė nesilaikyti atsakomybės kriterijų visų pirma dėl humanitarinių ir bendražmogiškų priežasčių, siekiant sujungti šeimos narius, giminaičius arba bet kokius kitus asmenis, susijusius šeimos ryšiais (preambulės 17 p.).

Pažeidžiamumo apibrėžimas. Dublino reglamentas tiesiogiai neįtvirtina pažeidžiamo asmens sąvokos. Pagrindinės nuostatos Dublino reglamente dėl pažeidžiamų asmenų yra susijusios su nepilnamečių padėtimi. Visgi, iš Reglamento 32 str. nuostatų galima daryti išvadą, kad Reglamente pripažįstamas ir asmens pažeidžiamumas dėl neįgalumo, amžiaus, nėštumo, nepilnametystės, patirtų kankinimų, išprievartavimo arba patirto kitos sunkios formos psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto, kadangi tokie asmenys įvardijami kaip turintys specialiųjų poreikių, apie kuriuos turi būti pranešama kitai valstybei narei perduodant asmenį bei užtikrinama, kad šie poreikiai būtų patenkinami. Be to, Dublino reglamentas numato specifinę, ***priklausomumo sąvoką***. Reglamente numatyta, kad priklausomumas nuo šeimos nario pagalbos gali atsirasti dėl nėštumo, naujagimio, sunkios ligos, didelės negalios ar senyvo amžiaus (16 str. 1 d.).

Garantijos procedūrų metu. Numatoma pareiga valstybių institucijoms ***konsultuotis ir keistis informacija*** tarpusavyje. Svarbiu informacijos apsikeitimo aspektu yra tai, kad perduodant asmenį kitai valstybei narei būtina pranešti duomenis, kurie svarbūs ir būtini užtikrinti, kad kompetentingos institucijos galėtų suteikti tam asmeniui tinkamą pagalbą, ***įskaitant skubią sveikatos priežiūrą***, kad būtų apsaugoti jo svarbiausieji interesai, taip pat ***informacija*** skubiems specialiesiems poreikiams patenkinti, visų pirma: a) apie neatidėjotinas priemones, kurių turi imtis atsakinga valstybė narė, siekdama užtikrinti, kad būtų tinkamai patenkinami perduotino asmens specialieji poreikiai, be kita ko, skubią sveikatos priežiūrą, kurios gali reikėti; b) priimančioje valstybėje narėje esančių šeimos narių, giminaičių ar bet kokių kitų asmenų, susijusių šeimos ryšiais (jei tokių esama), kontaktinius duomenis; c) nepilnamečių atveju – informaciją apie jų išsilavinimą; d) prašytojo amžiaus nustatymą (31 str. 1-2 d.). Numatomas ***keitimasis duomenimis apie specialiuosius perduotino asmens poreikius*** (gali apimti duomenis apie asmens fizinę ar psichinę būklę) ir prieš asmens perdavimą, siekiant neįgaliems asmenims, vyresnio amžiaus žmonėms, nėščioms moterims, nepilnamečiams, asmenims, patyrusiems kankinimus, išprievartavimą arba kitos sunkios formos psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, suteikti ***sveikatos priežiūros arba gydymo paslaugas***. Informacija perduodama bendroje sveikatos patikrinimo medicininėje pažymoje, pridodant būtinus dokumentus. Atitinkamai, atsakinga valstybė narė užtikrina, kad specialieji poreikiai būtų tinkamai patenkinami, be kita ko, visų pirma teikiant būtinąją sveikatos priežiūrą, kurios gali prireikti (32 str. 1 d.).

Garantijos nepilnamečiams. Nepilnamečių atveju Reglamentas numato vaiko interesų principą, t. y. atsižvelgimą į šeimos susijungimo galimybes, nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą,

saugumo ir apsaugos aspektus bei nepilnamečio pažiūras, amžių ir brandą, įskaitant jo patirtį, bei specialių procesinių garantijų taikymą (preambulės 13, 24 p., 6 str. 1, 3 d.). Valstybė narė kuo skubiau turi imtis atitinkamų veiksmų, kad nustatytų, ar valstybių narių teritorijoje esama nelydimo nepilnamečio šeimos narių, brolių, seserų arba giminaičių (6 str. 4 d.). Numatoma pareiga skirti nelydimam nepilnamečiui atstovą, kuris turėtų tinkamą kvalifikaciją ir kompetenciją užtikrinti nepilnamečio interesus (6 str. 2 d.).

Kvalifikavimo direktyva

Kvalifikavimo direktyvoje taip pat įtvirtinti geriausių vaiko interesų principas (preambulės 18 p., 19 p., 20 str. 5 d.), įskaitant geriausius nelydimo nepilnamečio interesus (preambulės 27 p.), šeimos vientisumo išsaugojimas (23 str. 1 d.). Numatyta, kad tam, jog tarptautinės apsaugos gavėjai teisėmis ir lengvatomis galėtų naudotis veiksmingiau, būtina atsižvelgti į specifinius jų poreikius ir ypatingus integravimosi sunkumus, su kuriais jie susiduria (preambulės 41 p.). Kiek tai įmanoma, pabėgėlio statuso gavėjams ir papildomos apsaugos statuso gavėjams skirtose integracijos programose turėtų būti atsižvelgiama į specifinius jų poreikius ir su jų padėtimi susijusias ypatybes, įskaitant, jei reikalinga, kalbos mokymą ir informacijos suteikimą apie asmens teises ir pareigas, susijusias su atitinkamoje valstybėje narėje taikomu jų apsaugos statusu (preambulės 47 p.).

Direktyvoje pateikiami nepilnamečio, nelydimo nepilnamečio apibrėžimai (2 str. k ir l p.). Įgyvendindamos Tarptautinės apsaugos pobūdžio skyriaus nuostatas, valstybės narės atsižvelgia į specifinę pažeidžiamų asmenų, pvz., nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, neįgalių asmenų, vyresnio amžiaus asmenų, nėščių moterų, vienišų tėvų su nepilnamečiais vaikais, prekybos žmonėmis aukų, psichikos sutrikimų turinčių asmenų ir asmenų, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, padėtį, įvertinus individualiai ir nustačius, kad jie turi ypatingų poreikių (20 str. 3, 4 d.).

Valstybės narės, tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir apsaugą suteikusios valstybės narės piliečiams, suteikia tinkamas **sveikatos priežiūros paslaugas**, įskaitant, prireikus, **psichinių sutrikimų gydymo paslaugas**, ypatingų poreikių turintiems tarptautinės apsaugos gavėjams, pvz., nėščioms moterims, neįgaliems asmenims, asmenims, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, arba nepilnamečiams, kurie patyrė bet kokios formos blogą elgesį, nepriežiūrą, išnaudojimą, kankinimą, žiaurų, nežmonišką ir žeminamą elgesį arba nukentėjo nuo ginkluoto konflikto (30 str. 2 d.).

Direktyvos 31 str. įtvirtintos specifinę **nelydimų nepilnamečių**, gavusių tarptautinę apsaugą, padėtį reguliuojančios nuostatos.

Siekdamos palengvinti tarptautinės apsaugos gavėjų integraciją į visuomenę, valstybės narės užtikrina galimybę pasinaudoti, jų nuomone, tinkamomis integracijos programomis, kad būtų atsižvelgta į ***specifinius pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso gavėjų poreikius***, arba nustato išankstines sąlygas, kuriomis užtikrinama galimybė pasinaudoti tokiomis programomis (34 str.).